

Marockým vnitrozemím v teplých spodcích

Robert Doležal (také autor fotografií) & Tomáš Grim

Noc je dlouhá a mrazivá. Nacházíme se v předhůří Atlasu ve středním Maroku. Včera jsme vystoupali pásmem dubů, borovic a cypřišů do výšky asi 1600 m n. m. do Foret de Cedres – tedy Cedrového lesa. Jsme v hájemství mohutných cedrových porostů, po ránu rezonujících ptačími hlasy. Výrazně a opakovaně slyšíme žlunu africkou. Nedá moc práce ji najít. Od úst nám stoupá pára. Netrpělivě čekáme na východ slunce. Prsty máme od kovového těla dalekohledu zkrhlé, sotva jimi lze pohybovat. Ani jsme netušili, jak se budou hodit zimní čepice a rukavice, které jsme do baťohů doma pro všechny případy přibalili. Vždyť jsme v Africe! My čekali jaro a zatím přišel mráz, a to doslova.

Proč právě vnitrozemí Maroka?

Už dlouho jsme při pročítání birdwatcherských reportů, které jsou na internetu k dispozici, posílali nepatrně více k jihu než dříve. Přáli jsme si pocítit trochu více exotiky, než nabízí Evropa, ale zase ne příliš, aby pozorování neobvyklých ptačích druhů nebylo vyváženo přílišnými riziky. Zvítězilo Maroko, které se může pochlubit nejpestřejší avifaunou ze severoafrických zemí, dostupností kvalitních map a terénních příruček detailně popisujících nejednu zajímavou lokalitu, a skvělou infrastrukturou, která umožňuje nezávislé a bezpečné cestování po celé zemi.

A proč právě vnitrozemí? Naše cesta sestávala ze dvou jak ekologicky, tak ptáčkařsky velmi odlišných částí. K jihu jsme jeli vnitrozemím a zpět jsme se vraceli po pobřeží. Podívejme se nejdříve do suchého a na jaře překvapivě chladného vnitrozemí, o pobřeží se dočtete na www.birdlife.cz/ptacisvet.html.

Kdy se vypravit na cestu?

Značná část cesty touto částí Maroka se odehrávala ve vyšších nadmořských výškách pohoří Atlas a pak v poušti na jihovýchodě země. Vyrazili jsme v březnu, kdy tu bylo ještě dost chladno a v nejvyšších partiích hor ležel sníh. Ani noci strávené v poušti nebyly z nejteplejších. Nejvhodnějšími měsíci k návštěvě, pokud nemáte zálibu ve spodcích, je duben a květen. Tou dobou probíhá tah ptáků k severu, v horách vás nepřekvapí nečekaná sněhová nadílka, díky které by byly uzavřeny některé cesty, a v poušti ještě nebudou panovat horka k zalknutí.

Rady k nezaplacení

- Nejrychleji se dostanete do Maroka letecky. Běžná cena zpáteční letenky Vídeň-Casablanca začíná na 10 000 Kč (březen 2007). Výhodnější by mohla být cesta s nějakou nízkokladovou leteckou společností třeba do

Barcelony nebo do Malagy a pak pokračovat trajektem do Ceuty.

- K dokonale nezávislému cestování si stojí za to půjčit automobil. Při objednávce v předstihu přes internet přijde osobáček nejnižší kategorie asi na 800 Kč na den (*fy Budget*). Není problém si vyřídit půjčení auta až na místě na letišti. Cena však bude o něco vyšší.
- Silnice jsou vesměs kvalitní. Postačí tedy osobní automobil. Do plnokrevné pouště je lepší si zaplatit řidiče s vlastním terénním automobilem. Vždy se nějaký najde. Cesty tu nejsou a zabloudit se dá velice snadno.
- Ceny benzínu jsou všude stejné. Za litr Naturalu 95 dáte průměrně 10 MAD (1 MAD = 2,18 Kč, kurs platný v říjnu 2008).
- K ornitologicky atraktivním lokalitám patří: **Ifrane** - turistické středisko na svazích Středního Atlasu, v okolních jehličnatých lesích s cedry se vyskytuje žluna africká (*Picus vailantii*); **Zeida** - město na pustém řídku

Za městem El-Hajeb je nádherný rozhled do kraje. Před námi se zvedají lesem porostlé kopce. Bližíme se k lesnaté oblasti Forêt de Cedres.

travnatém plató, v okolí se dá vidět skřivan Dupontův (*Chersophilus dupontii*); **Er Rachidia** – polopouštní město, ve stržích na západě se vyskytuje timálie akáciová (*Turdoides fulvus*) a bělořit pouštní (*Oenanthe deserti*); **Merzouga** – pouštní město v oblasti písčiny Erg Chebbi, žije tu výr bledý (*Bubo ascalaphus*), lelek egyptský (*Caprimulgus aegyptius*) a vrabec pustinný (*Passer simplex*), s notnou dávkou štěstí by se tu dal vidět i drop obojkový (*Chlamydotis undulata*); soutěska **Todra** – impozantní 300 m hluboká skalní průrva, domov orla jestřábiho (*Hieraetus fasciatus*) a pěnice Tristramovy (*Sylvia deserticola*); **Tagdilt Track** – polopouštní náhorní plošina, nejvhodnější k pozorování skřivana tlustozobého (*Ramphocoris clotbey*); **Oukaimeden** – lyžařské středisko ve Vysokém Atlasu, nejlepší oblast pro pozorování hýla červenokřídleho (*Rhodopechys sanguinea*) v Maroku.

- V oblasti pouštní Merzougy se připravte na úmorné obtěžování místními obyvateli, pro které je každý turista vítaným zdrojem finančního přilepšení.
- Kromě bezedné studnice internetu z informačních zdrojů doporučujeme *A Birdwatchers' Guide to Morocco* od autorů Patricia a Fédory Bergierových.

„Top“ druhy

Snad nejkrásnější ptáčím perlou, kterou nabídne vnitrozemí, je rehek severoafrický (*Phoenicurus moussieri*).

Ze čtrnácti druhů skřivanů, kteří se tu vyskytují, je to skřivan Dupontův a skřivan dudkovitý (*Alaemon alaudipes*), určitě sem patří vysokohorský hyl červenokřídý,

Skřivan pruhoocasý na hnízdě.

pouštní vrabec pustinný a drop obojkový. V Maroku však bylo zaznamenáno celkem 460 druhů ptáků, což je pro srovnání o 40 více než ve výrazně větším Egyptě.

Zzzima v horách a v podhůří pro změnu taky zzzima

Ptačí osazenstvo Forêt de Cedres se podobá tomu našemu v jehličnatých a smíšených lesích. Jen žluna africká se mimo vyšší polohy severní Afriky nikde jinde nevyskytuje. Ztuhlí chladem jako ti štíři, které občas nacházíme pod kameny,

políčka posedává náš první rehek severoafrický.

Opět stoupáme, abychom překonali průsmyk Col du Zad (2178 m n. m.). V dále na jihu vystupují příkrá zasněžená skaliska Vysokého Atlasu. Město Zeida leží na kraji kamenité polopouště tečkované trsy tuhé trávy. Do seznamu pozorovaných druhů tu přibývá bělořit pouštní (*Oenanthe deserti*) a šedohlavý (*O. moesta*). Nejběžnějším druhem tohoto rodu je zde bělořit černý (*O. leucura*). Na noc stavíme stany na dně částečně zatopeného lomu. Mezi kameny poskakují vrabci skalní (*Petronia petronia*). Stmívá se záhy, z městečka k nám doléhá táhlý hlas: *Alláh Akbar*.

Skřivan dudkovitý (*Alaemon alaudipes*)

Skřivan růžkatý (*Eremophila bilopha*)

Bělořit pouštní (*Oenanthe deserti*)

Černá kamenitá poušť přechází u Merzougy v zářivě oranžové písečné duny Erg Chebbi.

Ráno je nehorázná zima, voda v petkách se změnila v led. Na všem je tlustá vrstva námrazy. Třetí člen výpravy Kubrt si libuje ve svých teplých spodcích. Snažíme se zahřát u malého ohníčku. Konečně vychází slunce, které barví stěny lomu do oranžova. Vše se zrcadlí v naprosté klidné vodní hladině. Dalších pár hodin tráví-

ptáci. Trpělivě pročesáváme křoviny. Průvodce nelhal – přibývá několik druhů pěnic, tuhýk rudohlavý (*Lanius senator*) a konečně také čtveřice timálií akáciových.

Maghrabi a písečné duny na obzoru

Asi 10 km jižně od Erfoudu končí asfaltová silnice. Kdesi v dálce před námi se dají tušit žluté obrysy mohutných písečných dun Erg Chebbi, v jejichž blízkosti se nachází pouštní městečko Merzouga. Vydáváme se do pustiny. Vyjeté koleje v pouštní kamenité pláni se kříží, rozdělují se, napojují a vedou bůhví kam. Snažíme se držet jedné z nich, která je značená kameny u krajnice. Auto drnčí a divoce poskakuje. Projíždíme dvě vesnice. Děcka jsou tak neodbytná, že nám za jízdy otvírají dveře a hrozí kameny, když nic nedostanou. Čas od času nás mívá v plné rychlosti teréňák křížující poušť mimo cesty. Duny, ke kterým bychom se měli blížit, jsou v dálce. Cesta ale pokračuje spíš k jihovýchodu a stále se od dun vzdaluje. Vyrazit po neznačené cestě, tak bychom už teď bloudili nebo zapadli do písku. Po dvaceti km v poušti to obracíme. Drkotáme cestou, kterou jsme už jednou projeli, ale která nám připadá neznámá. Až za tmy zastavujeme nedaleko asfaltové silnice a vystu-

Rehek severoafrický (*Phoenicurus moussieri*).

ce a vjíždíme do černé kamenité pouště táhnoucí se od obzoru k obzoru. V dálce vystupují žluté písečné duny. Místní nám už vyprávěli o pouštním jezeru plném plameňáků. Asi pět km před Merzougou si skutečně všimáme vodní hladiny. Jezero je rozlehlé a mělké. Vzniklo před měsícem po vydatných deštích. Na hladině je asi 80 husic rezavých, ještě více pisil čáponohých (*Himantopus himantopus*) a další bahňáci. Šťastně unikáme klukům, kteří nás honí na kolech a vnučují nám minerály a fosilie.

Hon na turisty je ještě hustější v Merzouze, kde jsme chtěli najít vrabce pustinné. To se nám bohužel nepodařilo.

Oukaimeden

Po několika dnech strávených v kamenité polopoušti jižního předhůří Atlasu a po nočním bloudění medinou Marakeše nás teď zase čekají vysoké hory. Oukaimeden leží ve výšce 2600 m n. m. Je tu malá přehrada, nové městečko včetně restaurací a stará kamenná dědinka připomínající spíš chlívký než domky. Údolí se stáčí k vysokým skalním štítům se sněhem. Procházíme svahy, které obývají skřivani ouškati (*Eremophila alpestris*). Je tu dvojice lanovek, kolem nichž se vyskytují dlouho očekávaní hylí červenokřídlí. Snídáme v restauraci „Louka“ vaječnou omeletku s olivami. Mají tu birdlog se zápisy z pozorování. Poslední birdwatcheri tu byli včera a viděli to stejné, co my.

Kubrt se s námi v Marakeši loučí a odjíždí domů. My pokračujeme dál k západu, k pobřeží Atlantiku. Mrazivá etapa cesty končí. Ani nebudeme muset žádat Kubrta, aby nám tu nechal část svojí výbavy, která se ukázala jako nejcennější – teplé spodky. ☘

Jedna ze dvou mohutných oáz na jihu Maroka – Tafilalet. Táhne se v délce několika desítek kilometrů od severu k jihu.

me opět v polopoušti jižně od Zeidy. Nad námi přeletuje stepokur písečný (*Pterocles orientalis*) a malá hejnká skřivánků menších (*Calandrella rufescens*). Několikrát jsme zaslechli flétnovitý melancholický zpěv skřivana Dupontova.

Birdwatching na smetišti

Další noc bivakujeme u říčky vtékající do přehrady severně od Er Rachidie. Místo nacházíme až za šera. Vzduch voní jakýmsi příjemným kořením. Večerní atmosféru doplňují hlasité songy žab. Noc je neobyčejně vlhka. Po ránu nám kousek od stanu u vody postávají dvě husice rezavé (*Tadorna ferruginea*). Cestou k přehradě pozorujeme bělořita saharského (*Oenanthe leucopyga*) a skřivana pouštního (*Ammomanes deserti*).

Následuje Er Rachidia, město úhledných, do růžova a oranžova laděných krabiček jednopatrových domků na kraji pouště. Odbočujeme po P32 směrem na západ, kde by mělo být nějaké smetiště a strž s několika místními zajímavostmi. Za městem skutečně nacházíme několik ploch s keři a vyschlými loužemi. Je tu spousta odpadků a stovky igelitových sáčků třepotajících se z větví a poletujících vzduchem jako

pujeme z auta. Tichým krokem kolem nás prochází několik tmavých bručivých velbloudích siluet. Necesta, po které jsme se vrátili, je náhle plná světél. Džípy s turisty se vrací po setmění k civilizaci. Proměna pouště v dálnici trvá asi hodinu. Pak už jsme tu sami. Ticho je neobyčejně hlasité. Stavíme stany, otevíráme místní červené víno Maghrabi a koukáme na hvězdy. Když jdeme spát, odněkud z pouště se ozývá hlas lelka egyptského. Jak krásné je občas zabloudit.

Jezero v poušti

Probouzí nás dlouhé hvizdy skřivana dudkovitého. Dva poletují dost blízko. Poté, co začne extaticky hvízdát, vzlétne kolmo vzhůru a s roztaženými černobílými křídly pomalu klesá. Jinak je v poušti ticho. Ticho. Auta turistů ještě nevyrazila na cestu. Kubrt nachází hnízdo skřivanů pruhoocasých (*Ammomanes cincturus*) s mláďátky, která nadšeně fotíme. Nedaleko nás přeletují dvě hejna stepokura korunkatého (*Pterocles coronatus*).

Vracíme se do Erfoudu, abychom se do Merzougy dostali po asfaltové silnici přes Rissani. Za městem opouštíme poslední známky vegeta-

kalendář akcí ČSO podzim a zima

Podrobnosti o všech uvedených akcích, stejně jako o akcích pořádaných pobočkami ČSO, spolupracujícími nevládními organizacemi atd. naleznete v aktualizované podobě na www.birdlife.cz.

- **22. listopadu** | Exkurze za ptáky tovačovských rybníků – odjezd v 10.00 z autobusového nádraží Příerov (nást. č. 13), sraz u sádek v Tovačově v 10.50. Za špatného počasí se exkurze nekoná. Pořádá MOS – středomoravská pobočka ČSO, vede A. Goebel (mob.: 776 064 743, e-mail: goebel@mos-cso.cz).
- **2. ledna** – Již XII. ročník „Vltava Tour“, vycházka za zimujícím ptactvem na Vltavě v Praze. Sraz

v 8.00 u vstupu do Stromovky (nádraží Praha Bubeneč), přes Tróju až do Roztok u Prahy a vlakem zpět. Pořádá Rakovnický ornitologický spolek a Václav Souček. R.O.S.os@seznam.cz

- **21. února** – Valná hromada Holýšovského ornitologického klubu. Hlavní referát přednese přední světový odborník na migraci ptáků Volker Salewski. Od 13.00 v hospodě v Dolní Kamenici, okres Domažlice. <http://ornitologie.hok.vz.cz>

Foto: D. Mazáč

- **2–3. května** – Vítání ptačího zpěvu se tradičně uskuteční na mnoha místech republiky, seznam akcí na www.birdlife.cz a také ve Spolkových zprávách ČSO.

Problematika ptačí migrace zůstávala českými nakladatelstvími opomíjena. Proto mě potěšila zpráva, že byla přeložena kniha J. Elphicka, která na 176 stranách seznamuje s podobou ptačí migrace na všech světových kontinentech. Rozsáhlý úvod se věnuje navigaci, způsobu letu, potravnímu

Cesty stěhovavých ptáků

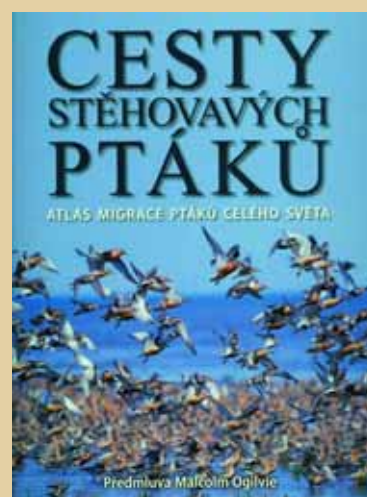
chování či příčinám ohrožení během tahu. Další strany pojednávají o jednotlivých kontinentech a jejich avifauně. Jak to u knih zaměřených na severoamerický a západoevropský trh bývá, podstatná část textu je věnována druhům těchto regionů. Údaje o evropských druzích pocházejí většinou z Britských ostrovů a ze Skandinávie, o migraci ptáků ve zbytku Evropy se čtenář mnoho nedoví. Rozsah knihy dává tušit, že exkurz mezi tažné ptáky světa je poněkud zkratkovitý. Proto bych knihu doporučil čtenářům, kteří již mají vědomostní základ, úplní laikové se mohou v informacích hůře orientovat, ačkoliv díky bohatému obrazovému doprovodu je jistě bude listování knihou bavit.

Orientace v textu však bude dělat potíže asi většině lidí. Přiznám se, že když jsem zjistil, že knihu přeložila paní Romana Anděrová, autorka nezdařeného překladu Ptáků Evropy, Severní Afriky, Blízkého východu (Svensson & Grant, 2004), začal jsem se do českého vydání s obavami. Bohužel podobně jako u předešlé knihy lze konstatovat, že zatímco kresby a mapy přejaté z originálu, jsou velmi zdařilé, český překlad za grafickou úpravou pokulhává. Např. kapitola *Jak se vyvíjela migrace* je zcela nesrozumitelná. Podobně, i když našťastí v menší míře, pokračuje text i dále. Problematič-

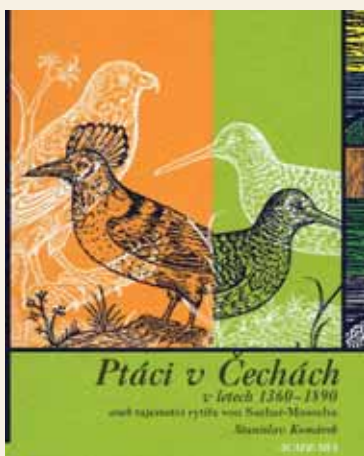
ké jsou rovněž podtituly kapitol typu *Osud chřástala polního je příkladem neodvratné záhuby*, u nichž by bylo lépe, kdyby v knize vůbec nebyly.

Knihy ukazuje, že u odborných témat nestačí otrocký překlad z angličtiny, ale překladatel by měl mít v oboru široké znalosti a text by měl revidovat odborníci. Závěrem si lze postesknout, že překlady knih se dostávají stále do stejných rukou a zájemcům o problematiku nezbyvá než se s výsledkem spokojit. Čtenářům znalým anglického jazyka lze pak doporučit, aby si knihu přečetli v originále. Ti, kteří se rozhodnou pro české vydání, se alespoň mohou "bavit" odhalováním ornitologických polopravd a nepřesností tvrdících, že slavík modráček tundrový nehnízí v tundře, pěnkavy obecné jsou v mírném pásu stálé, či překontrolovat početní příklad, zda miliarda budničků větších opravdu váží jako 4000 labutí. | *Petr Klvaňa*

Elphick, Jonatan (2008): Cesty stěhovavých ptáků. Atlas migrace ptáků celého světa. Slovart, 176 stran, 499 Kč.

„Teď už to s tou přírodou není, co bývalo,“ sdělují staří ornitologové mladším kolegům jistě již po několik pokolení. Že se za jejich mladých let měli ptáci u nás nesrovnatelně lépe, vědí zcela bezpečně. Vnuká se otázka: Jak to s českým ptactvem vypadalo před pěti sty lety? To musel být skutečný ráj na zemi, když za posledních padesát let ptáci skoro zmizeli. Bohužel naše paměť tak daleko nesa- há a hledat o tom literaturu – to je nelidský úkol! Na internetu nic není, a kdyby člověk narazil na nějaký zaprášený svazek kdesi v knihovně, budou v něm jen nesrozumitelné klikyháky v jakémsi obskurním jazyce, kterému nerozumí. Ještě před několika měsíci by mi nezbylo než učit se německy či latinsky nebo sestavovat stroj času. Obé by skončilo podobným výsledkem. Naštěstí tu máme Stanislava Komárka! Tento dnes filozof, esejista a také historik přírodovědy se před nedávnem rozpomněl na své zoologické vzdělání a vrhl se do překladu několika základních kamenů české ornitologie. Výsledek jeho bohuřlibého snažení je bez nadsázky skvostný. Vzniklo útlé a přehledné dílko, které pojednává o stavu opeřené složky zvířeny Království českého. Časový záběr je

ohromný (1360–1890), ale text zůstává stručný a věcný, každý druh je pojednán v jednom až několika odstavcích. Důmyslný systém zkratek

Výlet do třetihor české ornitologie

nedovolí hypertrofovat jednotlivé oddíly do dlouhých nudných pasáží, zároveň však Komárkův jiskrný sloh a bohatá mluva hravě udrží čtenářovu pozornost. Jistě, knize by se dalo ledasco vytknout – Komárkovy komentáře se nerozlišitelně prolínají s překlady, což občas mate a zavádí, stejně jako zkratky jmen autorů literárních pramenů, v jejichž seznamu chybí údaj o době, ke které se vztahují. Vzhledem k hodnotě celku jde však o podružnosti. Když si představím, že by tato kniha neexistovala, musel bych si místo listování úvodní kapitolou, kde je každý zdroj i jeho autor působivě představen, opakovat německou gramatiku, jsem s Komárkovým dílem naprosto spokojen. A jak je to tedy s českými ptáky v běhu věků? Přibývají, nebo ubývají? A mění se vůbec něco? Inu, jak se to vezme – autor sám se do hodnocení pouští opatrně a nechává na čtenáři, aby si vytvořil vlastní představu. Při pečlivém přečtení nás několik rysů naší dávné avifauny upoutá – něco se změnilo proklatě, něco zůstalo překvapivě stejné. Nebudu prozrazovat, nechte se překvapit. | *Jiří Reif*

Komárek, Stanislav (2007): Ptáci v Čechách v letech 1360–1890 aneb tajemství rytíře von Sacher-Masocha. Academia, Praha, 208 stran, 230 Kč